

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра психології**

Дубінська Майя Олександрівна

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ
ВЛАСТИВОСТЕЙ ДІТЕЙ 6-7 РІЧНОГО ВІКУ**

спеціальність 053 Психологія

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою
«Психологія»

Науковий керівник: кандидат
психологічних наук, доцент
Данилевич Лариса Арсеніївна

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	
1.1. Психологічні особливості комунікативних властивостей у вимірі становлення особистості дітей молодшого шкільного віку	7
1.2. Комунікативно-мовленнєва поведінка 6-7-річок у новій соціальній ситуації розвитку та оволодінні провідною діяльністю у школі	12
1.3. Особистісний розвиток як чинник формування комунікативних властивостей дітей 6-7 річного віку	24
Висновки до першого розділу	35
РОЗДІЛ 2 ШЛЯХИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ 6-7 РІЧНОГО ВІКУ	36
2.1. Методика та організація дослідження комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей 6-7 річного віку	36
2.2. Аналіз досліджень особливостей комунікативних властивостей особистості дітей 6-7 річного віку	44
2.3. Програма розвитку комунікативно-мовленнєвої поведінки особистості дітей 6-7 років в навчально-виховному процесі	54
Висновки до другого розділу	63
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	73

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах зміни соціальної ситуації розвитку дітей 6-7 річного віку, коли діти переходять із дитячого садка у школу, та в зв'язку із збільшенням спілкування дитини з ширшим колом дорослих і дітей, які виховуються в різних соціокультурних і національних цінностях, особливої значущості набувають комунікативна поведінка та мовленнєві навички дитини.

Аналіз сучасних психологічних досліджень мовленнєвого розвитку дитини 6-7 річного віку, загалом, особливостей її комунікативної сфери, вказує на актуальність формування системної готовності особистості, як соціальної істоти, до єднання із собі подібними на психологічному та духовному рівнях, функціонування у світі людей, речей, природного й соціального середовища.

В процесі онтогенетичного розвитку із постійною зміною умов середовища, ситуацій новизни та невизначеності, постають завдання перед особистістю кожної дитини – розвивати вміння спілкуватися, взаємодіяти та співробітничати з однолітками, дорослими, регулювати власну мовленнєву діяльність, тобто – формування навичок включення в нові форми соціальної взаємодії.

У працях науковців розроблені ідеї та концептуальні положення щодо характеристики мови, мовлення, комунікативного розвитку, як цілісної системи та багатоаспектного феномену (Г. Андрєєва, Д. Ельконін, Л. Колберг, В.Мухіна, Л.Обухова, Ж. Піаже, З. Фройд, С.Якобсон І.Зимня, О. Леонт'єв тощо); теоретичні положення щодо важливості засвоєння дитиною засобів комунікації, починаючи з немовлячого, раннього, дошкільного віку у спілкуванні з дорослими, що впливає на становлення психічних властивостей особистості (Л.Божович, А.Валлон, Л.Виготський, Г.Костюк, М. Лісіна, Т.Піроженко, В.Скрипченко, Т.Синько, С.Тищенко тощо); уточнено сутність понять: комунікативно-мовленнєва поведінка, комунікативні компетентності (А. М. Богуш, С.Михальська, Р. Павелків, Т.Піроженко, В.Семиченко, О.Сергеєнкова, О.Столярчук тощо).

В період молодшого шкільного віку у дітей 6-7 річок відбуваються важливі зміни в особистісному розвитку: становлення та формування

когнітивної, моральної сфери, самосвідомості та індивідуальності дитини, що пов'язане з пізнанням свого внутрішнього світу, усвідомленням і оцінкою свого місця в соціумі через комунікативні стосунки з іншими.

Наразі, проблема розвитку комунікативних властивостей у дітей 6-7 річного віку, методів їх діагностики та шляхів розвитку, є недостатньо вивченою.

Тому, з урахуванням практичної значущості й недостатньої теоретичної розробленості окресленої проблеми, визначено тему дослідження: **«Психологічні особливості розвитку комунікативних властивостей дітей 6-7 річного віку».**

Мета дослідження – теоретично вивчити та дослідити особливості комунікативних властивостей дітей 6-7 річного віку та шляхи розвитку комунікативно-мовленнєвої поведінки особистості в навчально-виховному процесі.

Об'єкт дослідження – розвиток комунікативної сфери особистості дітей 6-7 річного віку.

Предмет дослідження – психологічні особливості розвитку комунікативних властивостей у дітей 6-7 річного віку.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз психологічної літератури досліджень комунікативної сфери особистості дітей 6-7 років.
2. Узагальнити сутність та чинники розвитку комунікативних властивостей дітей 6-7-річного віку.
3. Підібрати методи та розробити методiku дослідження комунікативно-мовленнєвої поведінки дітей 6-7 річного віку.
4. Розробити програму розвитку комунікативно-мовленнєвої поведінки особистості дітей 6-7 років в навчально-виховному процесі.

Методи дослідження.

- теоретичні: аналіз та узагальнення наукової літератури; систематизація, класифікація наукових джерел;

- емпіричні: методика «Вивчення особистісних очікувань дитини в спілкуванні з дорослими» (Г.А.Урунтаєва, Ю.О.Афонькіна), методика «Вивчення навичок культури спілкування з дорослими»; анкета «Експертна оцінка дорослими невербальної поведінки дитини» (Т.Піроженко); «Методика діагностики мовленнєвих здібностей» Ю.В.Мікляєва, В.М.Сидоренко, тест «Володіння зв'язним мовленням», тест «Словниковий запас», експериментальна ситуація для вивчення розуміння значень слів; спостереження, бесіда;
- методи обробки та інтерпретації емпіричних даних: кількісний та якісний аналіз.

Теоретичне значення роботи полягає в узагальненні теоретичних підходів щодо особливостей розвитку комунікативної сфери дітей 6-7 річного віку, зокрема: формування психологічних якостей особистості (емоційної, когнітивної, вольової сфери) сприяє розвитку навичок регуляції комунікативно-мовленнєвої поведінки.

Практичне значення роботи полягає в розробці методики дослідження комунікативно-мовленнєвої поведінки дітей 6-7 річного віку, програми розвитку комунікативно-мовленнєвої поведінки особистості дітей 6-7 років в навчально-виховному процесі. Отримані дані можуть використовуватися психологами для дослідження та розвитку комунікативної сфери дітей 6-7 річного віку в період адаптації до школи, в навчально-виховному процесі.

Експериментальна база дослідження. Дослідження здійснювалося протягом 2020–2021 років. Вибірку склали 30 учнів 1-х класів молодшого шкільного віку (6-7 років) Уманської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 1 імені О.С.Пушкіна Уманської міської ради Черкаської області.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювались на засіданні кафедри психології УДПУ імені Павла Тичини та опубліковані у тезах «Психологічні аспекти психокорекції комунікативних властивостей дітей 6-7 річного віку» : збірнику матеріалів Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (з міжнародною участю) *Психологія: сучасні методики та інновації у досвіді*

діяльності практичного застосування, 15 квітня 2021 р.

Структура роботи Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Зміст роботи викладено на 80 сторінках друкованого тексту. Список використаних джерел нараховує 72 роботи українських та зарубіжних авторів.

Висновки.

За результатами проведеного теоретичного аналізу та емпіричного дослідження відповідно до завдань нашої роботи зроблено такі висновки.

1. Теоретико-методологічний аналіз досліджень психологів виявив особливості періоду розвитку дітей 6-7 річного віку, який є сенситивним для соціалізації особистості в новій позиції «позиції школяра» та навчання у школі, засвоєння суспільно цінних еталонів поведінки. Важливим завданням цього періоду є розвиток у новій соціальній ситуації таких сфер особистості: когнітивної, емоційної, вольової та самосвідомості, в ході оволодіння новим видом діяльності навчання. Це особливий період розвитку зрілого дитинства та оволодіння тими видами діяльності в освітньому середовищі, які забезпечують якісні зміни її особистісного зростання, призводять до розвитку життєвих навичок та комунікативно-мовних компетентностей.

2. Аналіз психологічної літератури дав можливість узагальнити сутність комунікативних властивостей дітей 6-7 річного віку, чинники формування комунікативно-мовленнєвої поведінки.

У нашому дослідженні ми використовуємо поняття «комунікативні властивості», як особливості рівня розвитку мови та мовленнєвої поведінки дітей періоду 6-7-річного віку, які у специфічній для них ситуації – адаптації до нових умов школи – виявляються у вмінні спілкуватися та відповідному рівні володіння комунікативно-мовленнєвими навичками, такими як: готовність до взаємодії з дітьми, дорослими, вміння слухати іншого, навичками приймати рішення або вибору, розв'язання проблемних ситуацій, прагненням бути частиною групи, здатністю співчувати, надавати та просити про допомогу, вмінням миритися, вибачатися, вибачати, діяти разом, організовувати свою учбову діяльність, спілкування чи гру з однолітками в позаурочний час.

Теоретично узагальнено сутність поняття «комунікативна компетентність» особистості, яке характеризується як динамічна комбінація знань, умінь, цінностей, ставлень у спілкуванні, на основі яких визначаються уміння оцінювати, сприймати ситуацію та співбесідника, шукати та знаходити способи розв'язання ситуації, що й характеризує важливі життєві навички, здатність успішно розв'язувати життєві проблеми, провадити навчальну діяльність.

3. В роботі було розроблено та здійснено дослідження комунікативно-мовленнєвого розвитку особистості дітей 6-7 років, яке представлено в аналізі результатів. Дослідження проводилось за такими етапами експериментальної роботи: 1) діагностика підібраними методиками комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей 6-7 річного віку; 2) експертна оцінка дорослими (педагогів, психологів) рівня досягнень комунікативного розвитку дитини; 3) діагностика сформованості комунікативних вмінь, навичок культури спілкування.

Аналіз результатів емпіричного дослідження дав можливість зробити висновки, що у дітей 6-7 річного віку проявляється вікова криза через появу внутрішнього життя дитини, «життя переживань» («ефект гіркої цукерки», труднощі керування поведінкою, замкнутість, втрата дитячої безпосередності), що впливає на її комунікативно-мовленнєву поведінку у навчальній діяльності, виявляється в низькій самооцінці та низькій саморегуляції на уроці, недостатньому розумінні критеріїв оцінки різних видів навчальної діяльності, відсутності активності в житті класу, уникання спілкування з однолітками тощо. Поряд з необхідними внутрішніми особистісними досягненнями дитини, можуть виявлятися помітні відставання поведінки дитини від зовнішніх вимог, уникнення комунікації, що потребуватиме зовнішнього втручання та допомоги психолога.

4. На основі висновків емпіричного дослідження було розроблено програму розвитку комунікативно-мовленнєвої поведінки особистості дітей 6-7 років в навчально-виховному процесі, яка спрямована на розвиток комунікативної компетентності дітей з низьким рівнем розвитку комунікативних навичок. Ефективність проведених занять виявлено у

покращенні показників комунікативно-мовленнєвої поведінки досліджуваної вибірки дітей на уроках та активності у спілкуванні з однолітками.